

Πέτρος Μάρκαρης

ΣΟΥΪΤΑ ΓΙΑ ΒΙΟΛΙ ΚΑΙ ΦΛΑΟΥΤΟ

ΤΟ ΠΟΣΤΟ ΤΟΥ ήταν στον πεζόδρομο της Σατωβριάνδου, μεταξύ Πατησίων και Γ' Σεπτεμβρίου. Παράξενο πόστο για λούστρο. Οι ελάχιστοι λούστροι που έχουν απομείνει στην Αθήνα κάνουν πιάτσα στην Πανεπιστημίου, από τη Βουκουρεστίου ως τη Σίνα. Ποιος στην ενδοχώρα της Ομόνοιας θα βάψει τα παπούτσια του σε λούστρο; Αν έκρινα από τη στάση του, κανείς. Καθόταν με τα μπράτσα του ακουμπισμένα στα γόνατα, είχε μισόκλειστα τα μάτια και άκουγε μουσική από ένα παλιομοδίτικο κασετοφωνάκι, κατάλοιπο της δεκαετίας του '80. Οι ήχοι έφταναν στ' αυτιά μου θολοί και δεν μπορούσα να ξεχωρίσω τι άκουγε. Σίγουρα πάντως δεν ήταν ελληνικά τραγούδια, που δεν απαιτούσαν άλλωστε και τόση προσήλωση. Μόνο όταν έφτασα δίπλα του οι ήχοι ξεκαθάρισαν και άρχισα να αναγνωρίζω το πρώτο μέρος από το *Κοντσέρτο για βιολί* του Μέντελσον.

Στην Αθήνα μπορεί να δουν πολλά τα μάτια σου. Σίγουρα δε θα δουν όμως ταξί που να έχει κλειστό το ραδιόφωνο και λούστρο να ακούει Μέντελσον. Ίσως αυτό να μ' έσπρωξε να γυαλίσω τα παπούτσια μου και όχι κάποια νοσταλγία για στίβλωμα παλαιού τύπου ή η διάθεσή μου να στηρίξω οικονομικά ένα επαγγελματία υπό εξαφάνιση.

Όταν ακούμπησα το πόδι μου στο σίδερο, ο λούστρος χαμήλωσε από διακριτικότητα την ένταση του κασετόφωνου. Τα μεσαία δάχτυλα των χεριών του κρέμονταν από τις αρθρώσεις, σαν να έπασχαν από παραμορφωτική αρθρίτιδα. Κρατούσε τις βούρτσες με τον αντίχειρα, το δείκτη και το μικρό δάχτυλο, ενώ τα μεσαία έμεναν αμέτοχα. Είχε εξασκηθεί πάντως, γιατί οι βούρτσες χάιδευαν το δέρμα ρυθμικά και με μεγάλη ταχύτητα. Τη στιγμή που η ορχήστρα έμπαινε στο δεύτερο μέρος του κοντσέρτου, αυτός είχε τελειώσει και μου χτυπούσε με τη βούρτσα τη σόλα για να κατεβάσω το πόδι.

Ο δρόμος μου δε με φέρνει συχνά στη Σατωβριάνδου. Η καθημερινή ζωή μου περιορίζεται στη διαδρομή Μαρούσι-Μεσόγεια, άλλοτε άπαξ και άλλοτε δις την ημέρα. Έτσι πέρασε πάνω από μήνας ώσπου να ξαναβρεθώ στον πεζόδρομο. Βρήκα το λούστρο στην ίδια θέση, με το κασελάκι του, και δίπλα το κασετοφωνάκι. Η μουσική ακουγόταν αυτή τη φορά πιο δυνατά και πιο συγκεχυμένα. Και πάλι μόλις στο ένα βήμα κατάφερα να ξεχωρίσω την καντέντσα από το *Κοντσέρτο για βιολί* του Μπετόβεν. Όταν με είδε ν' ακουμπάω το πόδι μου στο σίδερο, χαμήλωσε την ένταση, όπως και την προηγούμενη φορά.

«Δε χρειάζεται να το χαμηλώσεις, δε μ' ενοχλεί» του είπα. «Αν και εδώ που τα λέμε, η μεγάλη ορχήστρα πνίγεται με το κασετοφωνάκι. Και μάλιστα σε υπαίθριο χώρο».

Σταμάτησε το βούρτσισμα και μου έριξε ένα βλέμμα γεμάτο περιέργεια.

«Πού ξέρεις ότι το *Κοντσέρτο για βιολί* του Μπετόβεν είναι για μεγάλη ορχήστρα;»

«Ξέρω επίσης ότι τα κοντσέρτα του Βιβάλντι ή του Μότσαρτ δεν είναι».

Κάτι πήγε να πει, αλλά το μετάνιωσε και ξαναγύρισε στο βούρτσισμα. Το ύφος του ωστόσο έδειχνε ότι απαξιούσε να πιάσει κουβέντα μαζί μου για τη μουσική.

«Σου κάνει εντύπωση που ξέρω ότι το *Κοντσέρτο για βιολί* του Μπετόβεν είναι για μεγάλη ορχήστρα;» επέμεινα, γιατί η στάση του είχε αρχίσει να με εκνευρίζει.

«Μου κάνει εντύπωση που βρίσκω Έλληνα να ξέρει από κλασική μουσική».

«Γιατί; Και συμφωνικές ορχήστρες έχουμε και μουσικά σύνολα και ολόκληρο Μέγαρο Μουσικής».

Έβαλε τα γέλια. «Τα έχετε όλα αυτά, όμως αγάπη για τη μουσική δεν έχετε. Εμείς στη Βουλγαρία αγαπάμε την κλασική μουσική πιο πολύ από σας. Δε με πιστεύεις βέβαια, αλλά έτσι είναι». Μιλούσε καλά ελληνικά, με μια βαριά βορειοελλαδίτικη προφορά.

«Γιατί να μη σε πιστέψω;»

«Γιατί εσείς οι Έλληνες νομίζετε πως είστε σε όλα πρώτοι».

Το ύφος του είχε ξαναγίνει προκλητικό, αλλά αυτή τη φορά προσπάθησα να τον αντιμετωπίσω με ηρεμία.

«Εντάξει, μπορεί να μην αγαπάμε την κλασική μουσική όσο εσείς, αλλά δε βγάζουμε και σπυριά μαζί της. Τουλάχιστον όχι όλοι».

«Πώς το λένε... Ο καμένος φυσάει και το τυρί;»

«Όχι, το γιαούρτι. Ο καμένος στη φωτιά, φυσάει και το γιαούρτι. Γιατί, είσαι καμένος;»

Προτίμησε να μην απαντήσει και να ασχοληθεί με το βερνίκι των παπουτσιών μου. Τον κοιτούσα που κρατούσε σφιχτά το κουρέλι με τα δυο δάχτυλα του δεξιού χεριού του, ενώ τα δυο μεσαία κρέμονταν ανίκανα να τον βοηθήσουν.

«Τι έπαιζες, πιάνο;»

«Βιολί» απάντησε κάπως σφιγμένα.

«Και τι σ' έκανε να σταματήσεις; Η παραμορφωτική αρθρίτιδα;» Και έδειξα τα μεσαία δάχτυλά του.

Άφησε το βελούδο και με κοίταξε με ένα ειρωνικό χαμόγελο.

«Αυτό δεν το είχα σκεφτεί. Τώρα πια θα λέω έτσι, ότι έπαθα... πώς τα 'πες;»

«Παραμορφωτική αρθρίτιδα. Γιατί, δεν είναι από αρρώστια;»

Γέλασε πάλι. «Όχι, είναι από μαφία. Αυτή μου 'σπασε τα δάχτυλα, για να μην παίζω».

Γιατί να σπάσει η μαφία τα δάχτυλα κάποιου μουσικού; Δεν ήταν ούτε νονός της νύχτας ούτε ιδιοκτήτης νυχτερινού κέντρου – βιολιστής ήταν. Κατέληξα ότι μου έλεγε ψέματα. Οι λαθρομετανάστες το κάνουν συχνά αυτό, είτε γιατί κάτι θέλουν να πετύχουν είτε γιατί φτιάχνουν μιαν άλλη προσωπικότητα στα μέτρα της καινούργιας χώρας.

Έπιασε το καχύποπτο βλέμμα μου καθώς έπαιρνε τα λεφτά, αλλά δεν είπε τίποτα. Μόνο έβγαλε μέσα από το συρτάρι μαζί με τα ρέστα και ένα χαρτί διπλωμένο στα τέσσερα. Μου το έδωσε χωρίς κανένα σχόλιο.

Ήταν η φωτοτυπία ενός διπλώματος του Κρατικού Ωδείου της Σόφιας με καρφίτσωμένη από πίσω την επίσημη μετάφρασή του από το Υπουργείο Εξωτερικών. Η μετάφραση έλεγε πως ο Κρίστο Στόιτσεφ είχε τελειώσει την τάξη κλασικού βιολιού του Κρατικού Ωδείου της Σόφιας με βαθμό άριστα. Αυτό πιστοποιούσε γιατί η μαφία τού είχε σπάσει τα δάχτυλα, εκτός κι αν έπαιζε τόσο κακά, που ήταν μάλλον απίθανο.

Του έδωσα πίσω τα χαρτιά του, άνευ σχολίου και εγώ. Καθώς τα τοποθετούσε προσεκτικά στο συρτάρι πήρε από μέσα μια καρτούλα και μου την έδωσε. Πάνω της είχε γράψει με το

χέρι και με ασταθή κεφαλαία το όνομά του και έναν αριθμό κινητού. Και από κάτω, πάλι με κεφαλαία: «Καθηγητής βιολιού».

«Μπορεί ν' ακούσεις για κανένα παιδί που θέλει να κάνει μαθήματα» μου είπε. «Για να μάθεις σε κάποιον βιολί, δε χρειάζεται να πιάνουν τα δάχτυλά σου. Φτάνει να ξέρεις να δείχνεις σωστά».

Δεν είχε άδικο, αλλά δεν παίρνεις καθηγητή βιολιού με σπασμένα δάχτυλα, όπως δεν παίρνεις και καθηγητή ξιφασκίας με κομμένο χέρι. Δεν ήθελα ωστόσο να τον πικράνω και προτίμησα τη στερεότυπη αοριστία.

«Εντάξει, αν προκύψει κάτι, θα σε ειδοποιήσω».

Με κοίταξε πάλι με εκείνο το ειρωνικό βλέμμα του. Ήταν βέβαιο ότι έκανε την προσπάθεια να βρει κάποιο μάθημα για την τιμή των όπλων, χωρίς να την πιστεύει.

.....PŘEKLAD.....

ΚΑΘΟΜΑΣΤΕ στην ψησταριά, γωνία Σατωνριάνδου και Δώρου, ακριβώς πίσω από το σημείο όπου είχε το πόστο του. Τελικά η υπόσχεση που του είχα δώσει αποδείχτηκε λιγότερο αόριστη. Είχα βρει ένα παραθυράκι για να κάνει μαθήματα σε ένα ίδρυμα για παιδιά με ειδικές ανάγκες. Δεν μπορώ να πω ότι το διοικητικό συμβούλιο και η διευθύντρια τρελάθηκαν με την πρότασή μου, κατάφερα όμως να τους πείσω ότι ένας δάσκαλος με αναπηρία θα κέρδιζε πιο εύκολα τα παιδιά.

Αυτό του εξηγούσα καθώς τρώγαμε, εκείνος μια μερίδα γύρο κοτόπουλο κι εγώ μια μερίδα μπιφτέκια. Το ειρωνικό βλέμμα δεν υπήρχε αυτή τη φορά, με κοιτούσε με δυσπιστία. Του ήταν δύσκολο να πιστέψει πως μια χειρόγραφη καρτούλα, που είχε δώσει πριν από μερικές μέρες σε κάποιον άγνωστο, μπορεί να είχε αλλάξει την τύχη του. Για να είμαι ειλικρινής, στο ενδιαφέρον μου υπήρχε και μια δόση υστεροβουλίας. Ήμουν περίεργος να μάθω πώς ένας μουσικός μπλέκει τόσο πολύ με τη μαφία ώστε να τον σακατέψει επαγγελματικά. Μόνο αν έπαιζε σε νυχτερινό κέντρο και έκανε παράλληλα το βαποράκι, οπότε στραβοπάτησε κάποια στιγμή και βρήκε τον μπελά του. Αν ήταν πράγματι αυτό, τότε ήταν τόσο συνηθισμένο, που έχανα άδικα το χρόνο μου.

«Γιατί έσπασε η μαφία τα δάχτυλά σου;»

Επίτηδες έθεσα απότομα την ερώτηση, αλλά απότομη ήρθε και η απάντηση:

«Γιατί θέλεις να μάθεις; Τι σε νοιάζει;»

«Τίποτα. Ρωτάω από περιέργεια».

Άφησε το πηρούνι στο πιάτο του και με κοίταξε.

«Δε ρωτάς μόνο από περιέργεια. Μου έκανες ένα καλό και περιμένεις να σου δώσω κι εγώ κάτι. Δεν μπορώ πια να σου παίξω βιολί, πρέπει λοιπόν να σου πω την ιστορία μου». Ντράπηκα και ήμουν έτοιμος να αποσύρω το αίτημά μου, αλλά με πρόλαβε: «Εντάξει, θα σ' την πω. Δε μ' αρέσει να τη λέω, γιατί πονάει ακόμα, αλλά, πού ξέρεις, μπορεί έτσι να συνηθίσω σιγά στον πόνο».

Σώπασε, πήρε πάλι το πηρούνι του και έβαλε μια μπουκιά στο στόμα. Άρχισε να μασάει μηχανικά, σαν αυτό να τον βοηθούσε να συγκεντρωθεί.

«Στην Ελλάδα ήρθα το '92. Έψαξα για δουλειά στις συμφωνικές ορχήστρες, αλλά από βιολιά ήταν γεμάτες. Τους έλειπαν άλλα όργανα: όμποε, τούμπες, φαγκότα... Εξάλλου και στη Βουλγαρία δεν έπαιζα σε μεγάλες ορχήστρες, αλλά σε μπάντες χορού. Ξέρεις, στη Βουλγαρία την εποχή του Ζίβκοφ, οι άνθρωποι χόρευαν τανγκό, βαλς και φοξ τροτ. Μαγαζιά που έπαιζαν ροκ ήταν κάνα δυο σ' ολόκληρη τη Σόφια. Υπήρχαν βέβαια και μπάντες τζαζ, αλλά με βιολί δεν παίζεις τζαζ. Προσπάθησα να μπω στην Ορχήστρα Ελαφράς Μουσικής της ΕΡΑ. Κράτησαν το όνομα και τη διεύθυνσή μου και δε με φώναξαν ποτέ. Έτσι έκανα αυτό που κάνουν όλοι οι μουσικοί σε όλο τον κόσμο. Το πρωί έπαιζε σε πλατείες ή στοές και το βράδυ τριγύριζα από ταβέρνα σε ρεστοράν και από ρεστοράν σε ταβέρνα».

Σταμάτησε και άρχισε να κοιτάζει γύρω του σαν να έψαχνε κάτι. Είδε ότι το ποτήρι της μπίρας του ήταν άδειο και με ρώτησε δειλά: «Να πω άλλη μία;».

«Να πεις και για μένα».

Ήθελε με αφορμή την μπίρα να κάνει ένα μικρό διάλειμμα, γιατί οι λέξεις του έβγαιναν με δυσκολία. Το μαγαζί όμως ήταν άδειο και η μπίρα ήρθε αμέσως. Πήρε μια βαθιά γουλιά και συνέχισε με τον αφρό κολλημένο στα χείλη του.

«Εγώ τα πρωινά έπαιζα στη στοά ανάμεσα Σταδίου και Καραγιώργη Σερβίας».

«Στη στοά του Ψαρρού;»

«Ναι, τώρα εκεί είναι ένα σαντουϊτσάδικο. Έπαιζα και σε πλατείες καμιά φορά, αλλά πιο πολύ στη στοά, προπαντός όταν έβρεχε. Ως το μεσημέρι έπαιζα σοβαρά κομμάτια. Το *Αντάτζικο σε μι ματζόρε* του Μότσαρτ ή τις *Τσιγγάνικες μελωρίες* του Σαραζάτ, καμιά φορά κανένα κομμάτι από τη Σονάτα για βιολί του Σούμαν. Το βράδυ είχα πιο ελαφρύ ρεπερτόριο. Τα *Κύματα του Δούναβη*, κανένα τσάρντας, τη *Λα Παλόμα* ή το *Α Μέντια Λουζ*. Ένα μεσημέρι είχα στήσει πάλι το αναλόγιό μου στη στοά και έπαιζα το δεύτερο *Βιεννέζικο καπρίτσιο* του Κράισλερ. Λογάριαζα να τελειώσω το κομμάτι και να φύγω, όταν είδα να μπαίνει στη στοά μια κοπέλα με μπουφάν και πολλά ξανθά μαλλιά, μαζεμένα πίσω. Το τσαντάκι που κρατούσε στο χέρι της ήταν θήκη για φλάουτο, το κατάλαβα αμέσως. Μου έριξε μια γρήγορη ματιά και συνέχισε για την Καραγιώργη Σερβίας. Ξανάρθε σε λίγο και στάθηκε για να μ' ακούσει που έπαιζα. Μόλις τελείωσα, ήρθε κοντά μου. "Καλημέρα, είμαι η Φρίντα" μου είπε με σπασμένα ελληνικά. Μου εξήγησε ότι ήταν Αλβανή, είχε κάνει φλάουτο στο ωδείο στα Τίρανα, αλλά έπαιζε και κλαρίνο. Και με ρώτησε αν θα με πείραζε να παίζει και αυτή στη στοά, αλλά σε διαφορετικές ώρες από μένα».

Σταμάτησε, όπως όταν λες κάτι σοβαρό και μετά κάνεις μια παύση για να το υπογραμμίσεις. Τσίμπησε με το πηρούνι το γύρο στο πιάτο του, είδε ότι είχε παγώσει στο μεταξύ και αρκέστηκε στην μπίρα.

«Συμφωνήσαμε να παίζουμε με τη σειρά. Τη μια μέρα εγώ από το πρωί ως το μεσημέρι και εκείνη από το μεσημέρι ως το απόγευμα, την άλλη το ανάποδο. Έτσι δεν μπλέκαμε ο ένας στα πόδια του άλλου. Συναντιόμασταν μόνο τα μεσημέρια, κάτι σαν αλλαγή βάρδιας να πούμε, και λέγαμε αν είχε κίνηση στη στοά και πώς πήγαμε από λεφτά. Πέρασαν έτσι κάνα δυο μήνες, είδα ότι ήταν πολύ εντάξει σ' αυτά που είχαμε συμφωνήσει και της είπα να συνεργαστούμε. Όχι το πρωί, γιατί εκεί θα μπαίναμε μέσα. Ο περαστικός, αν είναι να σου δώσει κάτι, θα σου δώσει τα ίδια, είτε παίζεις μόνος είτε παίζεις με άλλον. Τα βράδια όμως, στις ταβέρνες, που μπαίνουν άσπροι μαύροι και πουλάνε ό,τι θέλουν, δε συμφέρει

να παίζεις χωριστά, ο ένας μετά τον άλλον. Ο κόσμος τσατίζεται που τον κόβουν συνέχεια και δε βάζει το χέρι στην τσέπη. Έτσι αρχίσαμε να παίζουμε μαζί τα βράδια... Ελληνικά και ξένα τανγκό... βαλσάκια... συχνά η Φρίντα έφερνε το κλαρίνο της και παίζαμε και δημοτικά». Έκανε πάλι μια παύση για να πει άλλη μια γουλιά από την μπίρα του. «Εσύ δεν έχεις κάνει μετανάστης και μπορεί να μην το καταλαβαίνεις, αλλά για τους μετανάστες βολεύει πιο πολύ να ζούνε ντουέτο, όπως βολεύει πιο πολύ να παίζουνε και ντουέτο».

«Και αποφασίσατε να ζήσετε μαζί» του είπα για να του δείξω ότι είχα καταλάβει.

«Ναι. Στην αρχή ήμασταν πολύ ευτυχημένοι. Ήταν σαν να γύρισε η τύχη μας. Είχαμε βρει μια γκαρσονιέρα, ημιυπόγειο, κάτω από την πλατεία Αττικής, και είχαμε κάνει νοικοκυριό. Ως τότε μέναμε μαζί με άλλους σε διαμερίσματα ή στην ανάγκη και σε αποθήκες». Το σκέφτηκε λίγο και πρόσθεσε: «Δεν ξέρω, μπορεί να έφταιγε και η γκαρσονιέρα».

«Δυο θηρία στο ίδιο κλουβί!» με διόρθωσε. «Όταν παίζεις τανγκό, βαλς ή δημοτικά τα πράγματα είναι εύκολα. Λες, το πάμε λίγο πιο γρήγορα ή λίγο πιο αργά, ή το παίζουμε λίγο πιο δυνατά, για ν' ακουγόμαστε στη φασαρία της ταβέρνας, και τελειώνες. Όταν όμως παίζεις σοβαρή μουσική μέσα σε μια γκαρσονιέρα και ο άλλος είναι κολλημένος δίπλα σου και σου λέει τη γνώμη του για κάθε νότα που βγάζεις, εκεί αρχίζουν τα δύσκολα. Έχεις ακούσει για τον Κάρολ Σιμανόβσκι;»

Έβαλα άθελά μου τα γέλια. «Πολλά γυρεύεις. Εμένα τα όριά μου τελειώνουν στον Στραβίνσκι».

«Ο Σιμανόβσκι ήταν μεγάλος μουσικός. Σ' το λέω εγώ που με τον Σιμανόβσκι άρχισε και με τον Σιμανόβσκι καταστράφηκε η ζωή μου». Τώρα μιλούσε με μια στακάτη φωνή, ίσως γιατί ήθελε να μου κόψει την ανάσα από την αγωνία. Ίσως πάλι να κοβόταν η δική του και έπρεπε να την ανανεώσει.

«Εγώ πήρα δίπλωμα με άριστα στην κάμερ μουζίκ με τη Σονάτα για βιολό σε ρε μινόρε του Σιμανόβσκι. Όταν τέλειωσαν οι εξετάσεις, οι καθηγητές ήρθαν ένας ένας και μου έδωσαν συγχαρητήρια. Από τότε έπαιζα αυτή τη σονάτα πού και πού. Γιατί μου έφτιαχνε το κέφι, επειδή ήξερα ότι την έπαιζα καλά ή για να θυμάμαι τις εξετάσεις μου, αφού για τους πιο πολλούς μουσικούς η μόνη καλλιτεχνική επιτυχία που γνωρίζουν είναι οι εξετάσεις τους; Πες το όπως θες. Ένα βράδυ, πριν βγούμε για τα μαγαζιά, μου ήρθε και άρχισα να παίζω το δεύτερο μέρος από τη σονάτα. Η Φρίντα σιδέρωνε. Σ' το ξαναλέω, ότι έκανε ο ένας το έβλεπε ή το άκουγε ο άλλος, δεν μπορούσες να ξεφύγεις, εκτός κι αν έπαιρνες τους δρόμους. Σταματάει που λες το σίδερο και με ρωτάει, έτσι λίγο κοροϊδευτικά, αν το τέμπο που παίζω είναι moderato. “Όχι, δεν είναι” της απάντησα. “Είναι andantino tranquillo e dolce”. “Εσύ όμως το παίζεις σαν moderato” επέμεινε. Καταλαβαίνεις τώρα, μια μουσικός από την Αλβανία, που έμαθε φλάουτο σε ένα ωδείο στα Τίρανα, να σου λέει πώς πρέπει να παίζεις τη σονάτα του Σιμανόβσκι, που σου έδωσε το δίπλωμα με άριστα και συγχαρητήρια. Δεν το δέχεσαι, πώς να το κάνουμε! Ξέσπασε ένας μεγάλος καβγάς και τότε καταλάβαμε ότι ο ένας θεωρούσε τον άλλο σκάρτο μουσικό, αλλά το λέγαμε ανοιχτά για πρώτη φορά. Αναγκαστήκαμε να σταματήσουμε τον καβγά για να πάμε για μεροκάματο, αλλά εγώ δεν το είχα χωνέψει και περίμενα τη σειρά μου. Ένα βράδυ που έπαιζε το πρώτο φλάουτο από τη Σονάτα για δύο φλάουτα του Τέλεμαν, της είπα πως αυτό που παίζει δεν είναι grazioso αλλά andante. Ξέσπασε δεύτερος καβγάς και είπαμε πολύ βαριές κουβέντες.

Εγώ της είπα ότι δεν την έλεγαν Φρίντα αλλά Φεριντέ και ήταν Τουρκαλβανή, γι' αυτό και έπαιζε καλύτερα το κλαρίνο και τα δημοτικά, ενώ στο φλάουτο και στην κάμερ μουζίκ τα έκανε θάλασσα. Λάθος μου βέβαια, δεν έπρεπε να το πω, αλλά ήταν μουσικός καβγάς και έχασα το μέτρο. Στο μεταξύ, επαγγελματικά πηγαίναμε όλο και πιο καλά. Ήρθαν και μας βρήκαν κάτι παιδιά που είχαν ακούσει τη Φρίντα να παίζει στη στοά και μας πρότειναν να κάνουμε μια μπάντα δρόμου. Βιολί, ακορντεόν, κιθάρα, μπάσο, και η Φρίντα θα έπαιζε πότε φλάουτο και πότε κλαρίνο. Έτσι τώρα πια παίζαμε τα πρωινά στην Ερμού. Μαλώναμε όμως και μέσα στην μπάντα. Κάθε που κάναμε διάλειμμα, άρχιζε η φαγωμάρα. Πώς παίζεις έτσι – όχι, εσύ πώς παίζεις έτσι. Ή μου έλεγε: “Μην παίζεις τόσο fortissimo, παιδάκι μου, γρατσουνάς τις χορδές”. Κι εγώ της έλεγα όταν έπαιζε φλάουτο: “Έτσι όπως παίζεις ακούγεται σαν κλαρίνο”. Δεν άργησαν να έρθουν και τα χτυπήματα κάτω από τη μέση, όπως τα λέτε εσείς. Ας πούμε της έλεγα: “Είναι ντο και το παίζεις ντο ντιέζ”. Κι εκείνη περίμενε την ευκαιρία για να το ανταποδώσει: “Αυτό που παίζεις είναι σι μπεμόλ; Για λα το ακούω”. Οι υπόλοιποι μουσικοί είχαν βαρεθεί, και θα μας έδιωχναν αν μπορούσαν, αλλά η δουλειά πήγαινε καλά, γι' αυτό έκαναν υπομονή και προσπαθούσαν να σταματήσουν την κόντρα. Στο σπίτι η ζωή μας είχε γίνει μαρτύριο. Να φανταστείς είχα φτάσει να παίζω σόλο βιολί το πρώτο μέρος από την *Ενάτη Συμφωνία* του Μπετόβεν, για να της αποδείξω τόσο σωστά έπιανα το *allegro ma non troppo, un poco marcato* σε σχέση με το *molti vivace* του δεύτερου μέρους».

Αναστέναξε και παράγγειλε άλλη μια μπίρα, χωρίς να μου ζητήσει την άδεια αυτή τη φορά. «Ένα πρωί, μετά από έναν καβγά, οι άλλοι τρεις μουσικοί με πήραν στην άκρη και μου είπαν ότι δεν μπορούσαν να συνεχίσουν έτσι. Πιο πολύ μαλώναμε παρά παίζαμε. Έσο αποφάσισαν να φύγω εγώ από την μπάντα και να κρατήσουν τη Φρίντα, γιατί έπαιζε δυο όργανα και τους ήταν πιο χρήσιμη. Δεν είπα τίποτα, μόνο πήγα αμέσως στο σπίτι, μάζεψα τα πέντε κουρέλια μου και έφυγα. Με πείραξε όμως. Με πείραξε πολύ. Δε διώχνεις το πρώτο βιολί για να κρατήσεις το κλαρίνο, σωστά; Το άλλο πρωί πήγα και στήθηκα στο απέναντι πεζοδρόμιο. Περίμενα να κάνουν διάλειμμα και αμέσως άρχισα να παίζω εγώ. Εκεί τα βρήκαν σκούρα. Βλέπεις, δεν μπορούσαν να παίζουν ασταμάτητα, έπρεπε να πάρουν ανάσα και τότε έμπαινα εγώ σφήνα και δε σταματούσα. Και τι έπαιζα νομίζεις; Το πρώτι μέρος από το *Κοντσέρτο για βιολί σε ντο ματζόρε* του Βιβάλντι, το τρίτο μέρος από το *Κοντσέρτο για βιολί σε μι ματζόρε* του Μπαχ, το Καλοκαίρι από τος *Τέσσερις Εποχές* και βέβαια τη *Σονάτα* του Σιμανόβσκι. Δε μάζευα δεκάρα, αλλά αυτό δε με πείραζε. Ήθελα να τους σπάσω τα νεύρα. Άσε που και οι άλλοι έβγαζαν πια λιγότερα, γιατί οι περαστικοί δεν μπορούσαν να αποφασίσουν, αν το κέρμα έπρεπε να το πάρω εγώ ή αυτοί και προτιμούσαν να μην το δώσουν σε κανέναν. Ο ακορντεονίστας και ο κιθαρίστας έρχονταν κάθε μέρα και με παρακαλούσαν να φύγω. Εκείνοι ήταν πολλοί, δεν μπορούσαν ν' αλλάξουν εύκολα στέκι, μου έλεγαν, εγώ όμως ήμουνα μόνος, μπορούσα να παίξω οπουδήποτε. Δεν άκουγα τίποτα. Αφού μπορούσα να παίξω οπουδήποτε, μπορούσα να παίξω και στο απέναντι πεζοδρόμιο. Συνέχισα, ώσπου ένα πρωί που πήγα, η Φρίντα δεν ήταν πια εκεί. Την είχαν διώξει και αυτήν, με την ελπίδα ότι τότε θα έφευγα κι εγώ. Δεν έπεσαν έξω, έφυγα».

Σήκωσε το ποτήρι του και με μια γουλιά έπιασε άσπρο πάτο. Με κοίταξε σιωπηλός για λίγο και συνέχισε: «Περιμένεις να σου πω ότι λυπήθηκα που την έδιωξαν; Όχι, δε λυπήθηκα. Κι αυτή είχει διώξει εμένα, σωστά;». Σώπασε, μήπως ήθελα να κάνω κάποιο σχόλιο, αλλά εγώ δεν είπα τίποτα. Συνέχισε τότε μ' ένα πικρό χαμόγελο: «Είχε πάρει μαθήματα από μένα και μου έκανε τα ίδια. Όπως καταλαβαίνεις, δεν παίζαμε πια ούτε τα βράδια μαζί. Ξαναγύρισα στα παλιά και έπαιζα μόνος μου τα τσάρντας, την *Παλόμα*, κανένα βαλσάκι. Ένα βράδυ, που είχα αρχίσει να παίζω σε μια ταβέρνα στο Παγκράτι, άνοιξε η πόρτα και μπήκε η Φρίντα. Περιμένε να τελειώσω το *Γύρισε, σε περιμένω γύρισε* και άρχισε να παίζει το αλέγκρο από τη *Φαντασία για φλάουτο* του Φορέ. Οι πελάτες το πήραν στην αρχή για αστείο, αλλά όταν μετά το *Για μας κελαηδούν τα πουλιά* ακολούθησε η εισαγωγή από τη *Σουίτα για φλάουτο* του Τέλεμαν, άρχισαν να φωνάζουν να σταματήσουμε. Ένα γκαρσόνι μάς πέταξε έξω και έτσι κανείς από τους δυο μας δε μάζεψε δεκάρα. Χωρίσαμε μπροστά στην πόρτα χωρίς να πούμε λέξη και χωρίς να κοιτάμε ο ένας τον άλλο. Μέσα μας όμως ξέραμε ότι είχαμε αρχίσει το τρίτο ημίχρονο του ματς. Από το άλλο βράδυ έκανα και εγώ το ίδιο. Δεν ήταν δύσκολο να πετύχουμε ο ένας τον άλλο, γιατί πηγαίναμε για μεροκάματο στα ίδια μαγαζιά. Όταν έπαιζε εκείνη κανένα βαλς με το φλάουτο ή κανένα δημοτικό με το κλαρίνο, εγώ έπαιζα Παγκανίνι. Και όταν εγώ έπαιζα κανένα τανγκό ή κανένα κομμάτι από οπερέτα, εκείνη έπαιζε Βιβάλντι ή Μπαχ. Ξεκινήσαμε για να τη χαλάμε ο ένας στον άλλο, αλλά στο τέλος αφήσαμε τα τανγκό, τα βαλς και τα δημοτικά και παίζαμε και οι δυο κάμερ μουζίκ, λες και θέλαμε να μας πουν οι πελάτες που έτρωγαν τα παιδάκια τους ή τις κουτσομούρες τους ποιος έπαιζε καλύτερα Μπαχ, Παγκανίνι ή Τέλεμαν. Οι πελάτες όμως ήταν έξαλλοι και ζητούσαν από το μαγαζί να μας πετάξει έξω. “Ηρθαμε να πιούμε ένα κρασί και θ’ ακούμε κλασική μουσική” φώναζαν. “Από πότε πίνεις τσίπουρο με Μπαχ, και μάλιστα παιγμένο από κωλαλβανούς. Να ήταν τουλάχιστο κανέναν Χατζιδάκις ή κανέναν Θεοδωράκης, αλλά τέτοια καθίκια είστε εσείς, μας μισείτε τόσο, που δε θέλετε να παίζετε ούτε ελληνικά τραγούδια”. Όπως καταλαβαίνεις, δε βγάζαμε δεκάρα. Τα λίγα που βγάzaμε το πρωί, μόλις που έφταναν για να μην πεινάσουμε. Δεν περίσσευαν λεφτά για το νοίκι και κάθε τόσο με περτούσαν έξω. Είχαμε βγάλει όνομα και τα μαγαζιά μας έδιωχναν, αλλά εμείς το άλλο βράδυ ήμασταν πάλι εκεί. Πότε πήγαινα εγώ πρώτος και με χαλούσε η Φρίντα και πότε πήγαινε εκείνη πρώτη και τη χαλούσα εγώ. Ακόμα και αυτοί που πουλούσαν λουλούδια ή σιντί έφευγαν μόλις μας έβλεπαν, γιατί ήξεραν ότι θα γινόταν φασαρία και δεν ήθελαν να έχουν μπλεξίματα». Σώπασε πάλι και με κοίταξε.

«Καταλαβαίνεις τι έγινε στο τέλος;» με ρώτησε.

«Μπορώ να το υποθέσω. Κάποιος εστιατορας ή ταβερνιάρης σάς έκανε τη ζημιά». Κούνησε καταφατικά το κεφάλι του. «Ένας ταβερνιάρης στα Πετράλωνα. Μας είχε προειδοποιήσει. “Στανατήστε να έρχεστε, γιατί θα σας σακατέψω” μας είπε. Όταν όμως κάνεις αυτή τη δουλειά, ακούς εκατό απειλές τη μέρα, γι’ αυτό δε δώσαμε σημασία και συνεχίσαμε να πηγαίνουμε δυο τρεις φορές την εβδομάδα. Συνήθως μας έδιωχναν και τους δυο μαζί. Βγαίναμε έχω, δε λέγαμε κουβέντα και από διαφορετικούς δρόμους ανταμώναμε στο επόμενο μαγαζί. Ένα βράδυ, πάνω που χωρίζαμε μπροστά στην ταβέρνα στα Πατράλωνα, όρμησαν κάτι άντρες και μας άρπαξαν. Μας έσπρωξαν σε ένα αυτοκίνητο και μας είπαν να σκάσουμε. Διασχίσαμε όλη την Αθήνα και φτάσαμε σε μια άδεια

αποθήκη, νομίζω ότι ήταν κάτω από τις γραμμές του τρένου για Πειραιά. Εκεί έπιασαν πρώτα εμένα, έβαλαν τα χέρια μου πάνω σε έναν σιδερένιο πάγκο και μου έσπασαν τα δάχτυλα. Μετά πήραν τη Φρίντα, της χαράκωσαν τα δάχτυλα και της τα έκαψαν πάνω σε ένα αναμμένο μάτι. Όταν τελείωσαν, μας άφησαν να φύγουμε. Ήξεραν ότι δε θα τολμούσαμε να πούμε κουβλεντα». Έκανε μια μικρή παύση και συμπλήρωσε. «Τώρα ξέρεις πώς έγινα λούστρος».

«Και η Φρίντα πού είναι τώρα;» τον ρώτησα.

Σήκωσε τους ώμους. «Απ' ό,τι έμαθα, δουλεύει σερβιτόρα σε μια καφετέρια στην Πετρούπολη».

ΔΕ ΔΥΣΚΟΛΕΥΤΗΚΑ να βρω ούτε την καφετέρια ούτε την ίδια. Ήταν η μόνη ξανθιά σερβιτόρα στο μαγαζί. Η άλλη είχε βαμμένα κόκκινα τα μαλλιά της. Ο Κρίστο δε μου είχε πει ότι ήταν ωραία κοπέλα. Ίσως από συστολή, ίσως και γιατί φοβήθηκε ότι θα τον περνούσα για ηλίθιο που θυσίασε τέτοια γυναίκα στη διαφορά ανάμεσα στο ντο και στο ντο δίεςει.

Άφησε ένα ποτήρι νερόμ μπροστά μου ρωτώντας ταυτόχρονα τι θα πάρω. Παράγγειλα έναν καπουτσίνο και τον ήπια χωρίς να βιάζομαι. Υπολόγισα ότι ο λογικός χρόνος που πίνει ο μέσος Έλληνας τον καφέ του είναι περίπου μια ώρα και ζήτησα τότε να πληρώσω. Μαζί με τα λεφτά άφησα ένα γερό φιλοδώρημα και την κάρτα μου. Έριξε ένα βλέμμα στην κάρτα και μετά μου την επέστρεψε...

«Αυτό μπήκε κατά λάθος μέσα στα λεφτά» μου είπε εχθρικά.

«Όχι. Έμαθα ότι παίζεις φλάουτο και κλαρινέτο».

Ξαφνιάστηκε, και το βλέμμα της έγινε πιο εχθρικό.

«Έπαιζα. Δεν παίζω πια. Είχα ένα ατύχημα». Μιλούσε στρωτά ελληνικά, αλλά με την ίδια βαριά προφορά όπως και ο Κρίστο.

«Να διδάξεις όμως μπορείς».

«Ξέρεις πολλές αλβανές δασκάλες φλάουτου;» με ρώτησε σαρκαστικά.

«Όχι, αλλά έχω μια δουλειά να σου προτείνω».

«Χορεύτρια;» ρώτησε με τον ίδιο σαρκασμό.

«Όχι, δασκάλα μουσικής» επέμεινα.

«Πού;»

«Πρέπει να τα πούμε κάπου ήσυχα. Πότε τελειώνει η βάρδια σου;»

Μου είπε να την περιμένω γύρω στις εννιά σε μια άλλη καφετέρια, στους Αγίους Αναργύρους. Ήρθε με ένα τέταρτο καθυστέρηση. Κάθισε δίπλα μου χωρίς να με χαιρετήσει. Από το βλέμμα που μου έριξε κατάλαβα ότι η καχυποψία της είχε μεγαλώσει.

«Πρώτα πρώτα πού ξέρεις για μένα;»

«Έπαιζες κάποτε στην Ερμού με ένα συγκρότημα. Αυτοί μου μίλησαν». Η εξήγηση ήταν πειστική και τη χαλάρωσε. «Ξέρω, φοβάσαι ότι κάποιος σε κατηγορήσε, αλλά ακόμα κι αυτός είπε καλά λόγια» πρόσθεσα.

Πετάχτηκε αμέσως να φύγει. Πρόλαβα και την κράτησα από τον καρπό. «Τον γνώρισα τυχαία», της εξήγησα ήρεμα για να την καθησυχάσω. «Κάνει το λούστρο τώρα και έτυχε να μου γυαλίσει τα παπούτσια μια δυο φορές. Έχει ένα κασετοφωνάκι δίπλα του και ακούει ασταμάτητα κλασική μουσική».

Περίμενα να δω την αντίδρασή της, αλλά περιορίστηκε στο να κουνήσει το κεφάλι της μ' ένα ειρωνικό χαμόγελο. «Του είπα ότι έψαχνα κάποιον να μάθει φλάουτο σε παιδιά με ειδικές ανάγκες και σύστησε εσένα. Ο Κρίστο μου είπε για το συγκρότημα και πήγα να ρωτήσω». «Άλλο τίποτα δε σου είπε;»

Προτίμησα την οδό της αλήθειας. «Μου είπε. Μου τα είπε όλα».

«Αν σου τα είπε όλα, τότε δε γίνεται να είπε καλά λόγια για μένα. Πιστεύει ότι είναι μεγάλος βιολιστής κι εγώ μια Αλβανή που δεν ξέρει να κρατήσει σωστά το φλάουτο». Απότομα γύρισε τις παλάμες της και μου έδειξε τα καμένα ακροδάχτυλα της. «Δες τι έπαθα εξαιτίας του».

«Το ξέρω. Είδα και τα δικά του σπασμένα δάχτυλα, που προσπαθούσαν να κρατήσουν τις βούρτσες για να γυαλίσουν τα παπούτσια».

Σώπασε μια στιγμή σαν να προσπαθούσε να φέρει τον Κρίστο με τις βούρτσες στα μάτια της. Η οργή της πήρε όμως πάλι το πάνω χέρι:

«Είναι εγωιστής, όπως όλοι οι κακοί μουσικοί» επέμεινε. «Μια φορά με πήγε ν' ακούσω τη Φιλαρμονική τη Σόφιας. Δυο εβδομάδες μού μιλούσε για το μεγάλο μαέστρο Κωνσταντίν Ιλιέφ. Ζούσαμε μια εβδομάδα με ψωμί κι ελιές για να μαζέψουμε τα λεφτά για τα εισιτήρια. Είδα έναν μαέστρο να χτυπιέται πάνω στο πόντιουμ, αλλά μουσική δεν άκουσα. Όταν του το είπα έγινε θηρίο. “Τι να καταλάβει μια Αλβανή από τέτοια ορχήστρα” μου είπε περιφρονητικά. Τι νομίζεις ότι μόνο εσείς οι Έλληνες μας έχετε για φτύσιμο; Και οι Βούλγαροι μας έχουν για φτύσιμο, και οι Σέρβοι και οι Μακεδόνες, ακόμα και οι δικοί μας από το Κόσοβο. Τέλος πάντων. Εγώ ήμουν η Αλβανή που δεν ήξερα μουσική, ήξερα μόνο να πλένω, να σιδερώνω και να του μαγειρεύω. Αυτός έπαιζε βιολί και δεν κουνούσε το δάχτυλό του στο σπίτι. Και κακός μουσικός και αφέντης. Κοίτα να δεις, στην καφετέρια που δουλεύω κουβαλάω καφέδες, πλένω πιάτα και ποτήρια, αλλά πληρώνομαι. Ξέρω, το αφεντικό με κλέβει, μου δίνει το μισό μεροκάματο, δεν παίρνω δώρα, είμαι χωρίς ασφάλεια, αλλά παρ' όλα αυτά πληρώνομαι. Στο σπίτι έκανα τα ίδια χωρίς να παίρνω ούτε ένα ευρώ και άκουγα και κακή μουσική αποπάνω. Το ξέρεις ότι δεν το πίστευε, όταν του είπα ότι ήξερα τον Κάρολ Σιμανόβσκι, ότι ήταν κολλητός φίλος του Αρτούρ Ρουμπινστάιν και του Πάβελ Κοχάνσκι και ότι το καλύτερο έργο του ήταν το *Stabat Mater*. Πώς είναι δυνατό μια Αλβανή να ξέρει τον Σιμανόβσκι! Και αυτός έπαιζε το δεύτερο μέρος από τη *Σονάτα για βιολί*, και αντί να παίζει *andantino tranquillo e dolce* έπαιζε *moderato* σκέτο. Ούτε καν *moderato cantabile!*»

«Θα έρθεις για τη δουλειά που σε θέλω;» Η ερώτησή μου την προσγείωσε και η καχυποψία της επανήλθε.

«Γιατί θέλεις να μου δώσεις δουλειά;»

«Γιατί έχεις αναπηρία και θα καταλαβαίνεις καλύτερα τα παιδιά με ειδικές ανάγκες».

Το επιχείρημα της άρεσε και χαμογέλασε.

«Εντάξει, θα έρθω. Πες μου πού» μου απάντησε βιαστικά.

Ξέρω τι θα ήθελε να ρωτήσει. Αν θα ήταν και ο Κρίστο στη δουλειά. Δεν το ρώτησε όμως. Ίσως από φόβο. Γιατί αν της έλεγα ότι θα 'ναι, θα ήταν αναγκασμένη να πει όχι.

ΤΑ ΚΑΝΟΝΙΣΑ ΕΤΣΙ ώστε να συναντηθούν στο ίδρυμα. Ο Κρίστο ήταν ήδη εκεί ντυμένος με τα καλά του, ή ό,τι είχε απομείνει απ' αυτά. Στεκόταν ανάμεσα στα παιδιά και στο προσωπικό, με επικεφαλής τη διευθύντρια. Περίμενε να ετοιμαστεί το τηλεοπτικό συνεργείο για ν' αρχίσουμε το ζωντανό ρεπορτάζ, όταν άνοιξε η πόρτα και μπήκε η Φρίντα. Κοιτάχτηκαν και η πρώτη αντίδρασή της ήταν να το βάλει στα πόδια. Την πρόλαβε όμως ο Κρίστο, που πήγε και στάθηκε μπροστά της. Έμειναν μια στιγμή ακίνητοι, ώσπου ο Κρίστο άνοιξε την αγκαλιά του. Εκείνη δίστασε στην αρχή, μετά όμως έκανε ένα βήμα καταργώντας το κενό αναμεσά τους έτσι που να μπορεί να τη σφίξει πάνω του. Το αγκάλιασμα τους χαλάρωσε και δάκρυα άρχισαν να κυλάνε από τα μάτια τους. Ήταν δάκρυα έρωτα; Δάκρυα προσφυγιάς; Ή μουσικά δάκρυα, όπως εκείνα που γεμίζουν τα μάτια μας όταν στο φινάλε ακούμε την Τόσκα να πεθαίνει;

Η διευθύντρια αδιαφορούσε γι' αυτές τις συγκινήσεις και με πληρίασε ενοχλημένη.

«Μα τι πράγματα είναι αυτά μπροστά στα παιδιά, και μάλιστα πριν ακόμα τα γνωρίσουν;» διαμαρτυρήθηκε.

«Μην ανησυχείτε, δε θα επαναληφθεί» της απάντησα κοφτά.

Δεν τόλμησε να επιμείνει. Φοβόταν μήπως μαζέψω το συνεργείο και φύγω και χάσει την τηλεοπτική προβολή το ίδρυμα και η ίδια προσωπικά.

Η δουλειά της Φρίντας και του Κρίστο δεν κινδύνευε όσο εγώ θα έκανα εκπομπές στην τηλεόραση. Κανένας υπεύθυνος δε ρισκάρει ένα τηλεοπτικό σκάνδαλο, και μάλιστα ρατσιστικού διωγμού δυο ανάπηρων ξένων μουσικών. Αν έχανα εγώ τη θέση μου στα κανάλια, θα έφευγαν και αυτοί την άλλη μέρα. Χωρίς να το ξέρουν, η μοίρα τους ήταν δεμένη με το δικό μου επαγγελματικό μέλλον.

Πέτρος Μάρκαρης, *Αθήνα, πρωτεύουσα των Βαλκανίων*, Αθήνα 2004, 151-184.